

บทที่ 1

บทนำ

ในอดีตรัฐเป็นเจ้าของคลื่นความถี่แต่เพียงผู้เดียว และรัฐใช้สิทธินี้ผ่านส่วนราชการต่าง ๆ ซึ่งมีถึง 20 หน่วยราชการ ในปี 2535 กระทรวงกลาโหมเป็นหน่วยงานที่เป็นเจ้าของคลื่นความถี่วิทยุมากที่สุด คือ มีถึง 211 สถานี นับเป็นร้อยละ 42 ของสถานีวิทยุทั้งหมด รองลงมาคือกรมประชาสัมพันธ์ มี 136 สถานี องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) มี 61 สถานี ส่วนราชการอื่น ๆ รวมกันแล้วมี 88 สถานี (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2544: 144)

สถานีวิทยุแห่งแรกในประเทศไทยคือ สถานีวิทยุกรุงเทพฯ ที่วังพญาไท จัดตั้งโดยกรมไปรษณีย์โทรเลข เริ่มออกอากาศ ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 หลังจากนั้นไม่นานก็มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2475 คณะราษฎรได้เห็นชอบที่จะใช้สื่อวิทยุสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาล โดยทรงขอให้ประชาชนเข้าใจวัตถุประสงค์และนโยบายของรัฐผ่านกรมโฆษณาการ ต่อมาสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการใช้สื่อวิทยุทรงตั้งให้คนไทยรักชาติและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญเพื่อสร้างชาติและวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ รวมถึงการใช้วิทยุตอบโต้หนังสือพิมพ์ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร สถานีวิทยุถูกใช้โฆษณาชวนเชื่อถึงภัยคอมมิวนิสต์

ความเป็นมาของปัญหา

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐและประชาชน แต่แท้จริงแล้ว วิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยนับจากอดีตเป็นต้นมา เกิดจากความต้องการของรัฐ และถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองประชาชนมาโดยตลอด ถ้าไม่ใช่เพื่อควบคุมก็เพื่อโฆษณาชวนเชื่อ รวมไปถึงการใช้สื่อเพื่อเป็นฐานทางการเมืองและเพื่อต่อรองแย่งชิงอำนาจระหว่างกัน แทบทุกครั้งที่ชนชั้นปกครองทำการรัฐประหารแย่งอำนาจกัน ผู้ก่อการมักใช้สถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เพื่อประกาศให้ประชาชนรู้ว่า ได้มีการยึดอำนาจกันแล้ว ประวัติศาสตร์การใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์เพื่อประโยชน์ทางการเมืองยังคงย้อนซ้ำซ้ำซ้ำจริงที่ว่าใครครอบครองสื่อ ผู้นั้นก็ครอบครองอำนาจ

วิทยุและโทรทัศน์ไทยยังมีลักษณะของการสื่อสาร แนวคิด คือ การสื่อสารจากทางราชการลงมาหาประชาชนฝ่ายเดียว ทำให้เกิดความขัดแย้งและการเผชิญหน้าของคนในสังคม เนื่องจากรัฐมุ่งใช้สื่อเพื่อการปกครอง ประชาชนเป็นฝ่ายรับฟังข้อมูล เพื่อเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ถือ

เป็นการสื่อสารทางเดียว โดยที่ประชาชนไม่มีช่องทางสะท้อนความคิดเห็นกลับไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ แม้ว่าบางครั้งรัฐแสดงความใจกว้างว่ายินดีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน แต่ไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจแต่อย่างใด สภาพเช่นนี้ทำให้ประชาชน เกิดความอึดอัดกับข้อใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อความต้องการของรัฐและประชาชนสวนทางกัน

แม้ว่าคลื่นความถี่จะเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ แต่เอกชนสามารถใช้โดยผ่านรูปแบบการขอสัมปทานและการเช่าเหมาเวลาจากส่วนราชการที่ได้รับอนุญาตให้ใช้คลื่น การสัมปทานอาจเป็นลักษณะการเช่าเหมาคลื่นหรือการประมูลคลื่นก็ได้ เอกชนผู้ขอรับสัมปทานอาจเป็นผู้ผลิตรายการและเป็นผู้ประกอบการด้านสื่อโดยตรง หรือเป็นเพียงนายหน้าค้าเวลาคือขอสัมปทานมาเพื่อขายต่อ สัมปทานวิทยุสมัครเล่นมีระยะเวลาประมาณ 3-5 ปี ส่วนรูปแบบการเช่าเหมาเวลา เอกชนที่เป็นบริษัทนายหน้าค้าเวลาจะนำเวลาที่เช่ามาจากส่วนราชการ ไปให้ผู้ผลิตรายการขนาดกลาง หรือผู้จัดรายการอิสระเช่าต่อเพื่อทำกำไร ส่งผลให้เวลามีราคาแพง

การให้สัมปทานและการให้เช่าเหมาเวลา ย่อมเกิดจากการใช้เงินทุนและระบบอุปถัมภ์เพื่อให้ได้มาซึ่งอภิสิทธิ์ในการขอสัมปทานและขอเช่าเหมาเวลา ทำให้เกิดการผูกขาดการใช้คลื่นในกลุ่มทุนบางราย รายได้ของรัฐรั่วไหลและธุรกิจเอกชนก็มุ่งแสวงหากำไรโดยไม่คำนึงถึงคุณธรรม และจรรยาบรรณทางวิชาชีพ

ส่วนราชการจำนวนมากต่างหารายได้ด้วยการนำคลื่นที่ได้รับอนุญาตไปให้สัมปทานหรือให้เช่าเหมาเวลา โดยมีข้ออ้างว่าเพื่อเป็นการหารายได้เข้าหน่วยงาน และให้เอกชนเข้ามาช่วยพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี แต่ปัญหาที่ตามมาคือ เอกชนเป็นผู้กำหนดรูปแบบและเนื้อหาของรายการเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ โดยที่รัฐไม่สามารถกำกับดูแลเนื้อหาและคุณภาพของรายการได้

ประชาชนเป็นเพียงผู้รับสารไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดรายการ รายการส่วนใหญ่จึงไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้รับ ประชาชนขาดทางเลือกเพราะถูกบังคับให้ฟังเพลงแบบเดียวกัน ถูกเสนอขายสินค้าซ้ำ ๆ กัน ยิ่งเทคโนโลยีเอื้ออำนวยให้มีการส่งสัญญาณดาวเทียมเชื่อมต่อเครือข่ายสถานีวิทยุโทรทัศน์ต่างๆ ส่งผลให้คนที่ท้องถิ่นสามารถชมและฟังรายการเดียวกับคนเมืองหลวง นอกจากรายการต่างๆจะไม่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นแล้ว ยังกระตุ้นให้คนท้องถิ่นชื่นชมต่อวิถีชีวิตของคนชนชั้นกลางในเมืองหลวง รวมไปถึงการกระตุ้นให้เกิดความอยากบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยราคาแพงโดยไม่จำเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นพลอยสูญหาย ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจหมดไป เนื่องจากวัฒนธรรมบริโภคนิยม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมนำเข้าจากต่างประเทศเข้ามาแทนที่

เหตุการณ์ทางการเมืองช่วง 14 ตุลาคม 2516 ช่วง 6 ตุลาคม 2519 และ ช่วง 17 พฤษภาคม 2535 รัฐใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์เพื่อควบคุมการนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐ สร้างภาพว่าประชาชนผู้ชุมนุมเป็นผู้ผิด เพื่อความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรงปราบปราม โดย

การให้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน และไม่รอบด้าน อีกทั้งหลายครั้งยังเป็นการบิดเบือนความจริง จนประชาชนรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อหน่วยงานประชาสัมพันธ์ของรัฐ อันได้แก่ กรมประชาสัมพันธ์ ผลลัพธ์คือ ความขัดแย้งยิ่งทวีรุนแรง และเกิดการเผชิญหน้ากัน

หลังเหตุการณ์ 17 พฤษภาคม 2535 เป็นต้นมา ได้เกิดกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ส่งผลให้มีการบรรจุมาตรา 40 ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540 ซึ่งมาตรา 40 (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2540: 25) นี้ระบุว่า

คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสาธารณะของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่งและ กำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสอง ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

ในกระบวนการพิจารณาออกกฎหมายรองรับมาตรา 40 นั้น องค์การพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และภาคประชาชน ได้ร่วมกันเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันให้มีการจัดสรรคลื่นความถี่ที่เป็นธรรม จนในที่สุดได้มีการบรรจุมาตรา 26 วรรค 4 ในพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคม พุทธศักราช 2543 (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2544: 253) บัญญัติไว้ว่า

การจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าว ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20

การบัญญัติเช่นนี้ เป็นการตอกย้ำ รับรองสิทธิในการใช้สื่อของภาคประชาชนไว้ อย่างชัดเจน โดยได้กำหนดให้ภาคประชาชนมีสิทธิใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 เพื่อมิให้ สิทธิของภาคประชาชนถูกลิดรอนโดยภาคส่วนอื่น ๆ อันได้แก่ ภาครัฐและภาคเอกชน

ความสำคัญของปัญหา

ผลของการปฏิรูปสื่อ ที่ให้สิทธิในการสื่อสารแก่ประชาชน ทำให้กลุ่มนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ รวมตัวกันจัดตั้ง โครงการนาร่องวิทยุ ชุมชนเชียงใหม่ ขึ้น ในเดือนมิถุนายน 2543 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมภาคประชาชน ให้สามารถจัดตั้งและบริหารจัดการวิทยุชุมชนให้เป็นของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน รวมทั้ง คิดตามและผลักดันให้เกิดการปฏิรูปสื่อ

ต่อมาโครงการนาร่องวิทยุชุมชนเชียงใหม่ต้องการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในกระบวนการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนมากขึ้น จึงได้เปิดรับสมัครสมาชิกประเภทองค์กร ชุมชนมากขึ้น ซึ่งมีองค์กรสนใจสมัครเป็นสมาชิกของเครือข่ายฯ มากกว่า 20 องค์กร เช่น เครือข่าย ผู้คิดเชื่อจังหวัดเชียงใหม่ เครือข่ายชุมชนเมืองเชียงใหม่ เครือข่ายหมอพื้นบ้านล้านนา เครือข่าย เด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบน ชมรมเพื่อเชียงใหม่ โสภณสืบสานภูมิปัญญาล้านนา สหกรณ์ เกษตรอินทรีย์จังหวัดเชียงใหม่จำกัด สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ สำนักข่าวประชาธรรม โครงการ ละครชุมชน โครงการพื้นที่ทางสังคมและสื่อทางเลือก เครือข่ายพระนักพัฒนาภาคเหนือ สถาบัน โพธิยาภัย มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ โครงการวัยรุ่นป้องกัน เอดส์ สถาบันพัฒนาเมือง ชมรมคุ้มครองผู้บริโภคเชียงใหม่ ชมรมศิลปินล้านนา เป็นต้น และ เปลี่ยนชื่อจาก โครงการนาร่องวิทยุชุมชนเชียงใหม่ เป็นเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ตั้งแต่วันที่ 8 มีนาคม 2545 เป็นต้นมา

เครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ได้ดำเนินกิจกรรม เพื่อเตรียมความพร้อมภาค ประชาชน ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 40 มีดังนี้

1. การเผยแพร่และรณรงค์สิทธิในการสื่อสารของประชาชน ตามเจตนารมณ์ของ กฎหมายมาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540
2. การฝึกอบรมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชน เพื่อเตรียมความพร้อมด้าน แนวคิด และทักษะในการผลิตรายการ และการบริหารจัดการวิทยุชุมชน

3. การฝึกปฏิบัติจัดการรายการวิทยุชุมชนภายใต้คลื่นความถี่ของภาครัฐ เพื่อให้องค์กรภาคประชาชนได้ฝึกปฏิบัติจัดการรายการวิทยุชุมชน และมีช่องทางการสื่อสารเรื่องราวปัญหาของสังคม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ได้แก่

3.1 การผลิตรายการวิทยุชุมชน “เสียงบ้านล้านนา” เป็นประจำทุกวันจันทร์ ถึงวันศุกร์ เวลา 15.10 - 16.00 น. ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ เอฟเอ็ม 93.25 เมกกะเฮิร์ตซ์ ออกอากาศครั้งแรกในเดือนสิงหาคม 2543 มีองค์กรภาคประชาชนร่วมผลิตรายการ ได้แก่ ชมรมคัมภีร์ครองผู้บริโภคนิยม เชียงใหม่ เครือข่ายเด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบน เครือข่ายผู้คิดเชิงจังหวัดเชียงใหม่ เครือข่ายชุมชนเมืองเชียงใหม่ เครือข่ายพระนักพัฒนาภาคเหนือ โสภะเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา และชมรมเกษตรอินทรีย์จังหวัดเชียงใหม่

3.2 การผลิตรายการวิทยุชุมชน “ผลาชุมชน” เป็นประจำทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลา 15.00-16.00 น. ทางสถานีวิทยุเสียงสื่อสารมวลชน เอฟเอ็ม 100 เมกกะเฮิร์ตซ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2546 มีองค์กรภาคประชาชนทดลองฝึกปฏิบัติจัดการรายการวิทยุชุมชน ได้แก่ มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ เครือข่ายพระสงฆ์เชียงใหม่ สหพันธ์เกษตรกรรมภาคเหนือ เครือข่ายหมอมือเมืองเชียงใหม่ เครือข่ายผู้คิดเชิงเชียงใหม่ และเครือข่ายเด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบน

4. การทดลองจัดตั้ง และดำเนินการวิทยุชุมชนโดยชุมชน ได้แก่

4.1 จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนหางดง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 90.5 เมกกะเฮิร์ตซ์

4.2 จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 100.25 เมกกะเฮิร์ตซ์

4.3 จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเมืองเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 90.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ และ

4.4 จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนดอยหลังถ้ำ อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 100.25 เมกกะเฮิร์ตซ์

ทั้งนี้ เครือข่ายฯ สามารถดำเนินการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มาได้ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้การสนับสนุน เช่น กฎหมายมาตรา 40 ได้ให้สิทธิแก่ประชาชนในการสื่อสาร เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างนักวิชาการและองค์กรภาคประชาชนในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเครือข่ายฯ จะมีปัจจัยสนับสนุนให้สามารถดำเนินการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้แก่ภาคประชาชน มาได้ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา แต่อีกด้านหนึ่งเครือข่ายฯ ก็ประสบปัญหาหลายประการเช่นกัน ทั้งปัญหาภายในองค์กร เช่น การขาดแคลนอาสาสมัคร การขาดแคลนงบประมาณในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น และปัญหาภายนอกองค์กร เช่น กลุ่มผลประโยชน์เข้าแทรกแซงกระบวนการสรรหา กสช. ถึง 2 ครั้ง ทำให้การสรรหา กสช. มีความล่าช้า ส่งผลให้วิทยุชุมชนยังไม่ได้มีการจัดสรรคลื่นความถี่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ถูกรัฐกล่าวหาว่าเป็นวิทยุเถื่อน และชาวบ้านที่กำลังจัดตั้งวิทยุชุมชนเกิดความกลัว ความไม่แน่นอนที่จะได้ใช้คลื่นความถี่ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 40 เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชนมาโดยตลอด

จากการรวมตัวของภาคประชาชนมากกว่า 20 องค์กร เป็นเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ เพื่อเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์การรวมตัวของภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น ในการใช้สิทธิตามกฎหมายเพื่อเตรียมความพร้อมภาคประชาชนในการจัดตั้งและบริหารจัดการวิทยุชุมชนที่เป็นของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน แม้ว่าเครือข่ายฯ จะประสบปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน แต่ก็ถือเป็นบทเรียนที่สำคัญของภาคประชาชน ที่จะใช้เป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนต่อไป และเป็นการปกป้องสิทธิ เสรีภาพในการสื่อสารของประชาชน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์

ดังนั้น เพื่อให้สังคมไทยได้รับรู้และเข้าใจกระบวนการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญยิ่งในพัฒนาการของการปฏิรูปสื่อในสังคมไทย ตลอดจนเห็นคุณค่าต่อสิทธิ และเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชน จึงควรมีการบันทึกเรื่องราวการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ไว้เป็นประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นสืบไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษากำเนิด และพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่
2. ศึกษาการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ในเรื่องดังต่อไปนี้

2.1 การเผยแพร่ และรณรงค์สิทธิในการสื่อสารของประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายมาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปีพุทธศักราช 2540

2.2 การฝึกอบรมวิทยุชุมชนในด้านแนวคิด และทักษะในการบริหารจัดการ และผลิตรายการวิทยุชุมชน

2.3 การฝึกปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชนภายใต้คลื่นความถี่ของรัฐ

2.4 การทดลองจัดตั้ง และดำเนินการวิทยุชุมชนโดยชุมชน

3. ศึกษาปัจจัยสนับสนุน และปัญหาอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเฉพาะเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่เท่านั้น โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

ขอบเขตทางด้านเนื้อหาการวิจัย

1. ศึกษากำเนิด และพัฒนาการของเครือข่าย

2. ศึกษากระบวนการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ในด้าน

2.1 การเผยแพร่ และรณรงค์สิทธิในการสื่อสารของประชาชนตามเจตนารมณ์ของกฎหมายมาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2540

2.2 การฝึกอบรมวิทยุชุมชนในด้านแนวคิด และทักษะในการบริหารจัดการ และผลิตรายการวิทยุชุมชน

2.3 การฝึกปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชนภายใต้คลื่นความถี่ของภาครัฐ ได้แก่ รายการเสียงบ้านล้านนา ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ เอฟเอ็ม 93.25 เมกกะเฮิร์ตซ์ และรายการ ผญาชุมชน ทางสถานีวิทยุเสียงสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เอฟเอ็ม 100 เมกกะเฮิร์ตซ์

2.4 การทดลองจัดตั้งและดำเนินการวิทยุชุมชน โดยชุมชน ได้แก่

2.4.1 จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเมืองเชียงใหม่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 90.5 เมกกะเฮิร์ตซ์

2.4.2 จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนทางดง อำเภอทางดง จังหวัดเชียงใหม่ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 90.5 เมกกะเฮิร์ตซ์

2.4.3 จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัด
เชียงใหม่ คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 100.25 เมกะเฮิรตซ์

2.4.4 จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนคอยหลังถ้ำ อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัด
ลำพูน คลื่นความถี่ เอฟเอ็ม 100.25 เมกะเฮิรตซ์

3. ศึกษาปัจจัยสนับสนุนและปัญหาอุปสรรคในการเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชน
ของภาคประชาชนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ขอบเขตเวลาของการศึกษาวิจัย

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งองค์กร (ปี 2543) จนถึงปี 2546

ประชากรที่ใช้ศึกษา

บุคลากรในเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ ระหว่าง ปี 2543 - 2546 แต่
เพื่อให้ได้บุคคลที่รู้ข้อมูลที่ดีขององค์กร จึงได้กำหนดคุณสมบัติของประชากรที่ใช้ศึกษา ว่าควร
มีคุณสมบัติอย่างน้อย 4 ข้อ ในจำนวนทั้งหมด 5 ข้อ ดังนี้

1. ต้องเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งองค์กร
2. ต้องเคยดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการบริหาร หรือ กรรมการดำเนินงาน หรือ
สมาชิกขององค์กรในระหว่างปี 2543-2546
3. ต้องมีส่วนร่วมในการทำงานกับเครือข่ายมาโดยสม่ำเสมอ
4. ต้องมีบทบาทในการผลักดันวิทย์ชุมชน และการปฏิรูปสื่อมาโดยตลอด
5. ต้องเคยได้รับการเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชนของเครือข่ายอย่างน้อย 3 ด้าน

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

เฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูนเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประชาชนได้รับรู้สถานการณ์การปฏิรูปสื่อไทยระหว่างช่วง ปี 2540 - 2546 ที่
มีผลต่อชุมชนในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่
2. ประชาชนได้รู้กระบวนการเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชนของภาคประชาชน

3. ประชาชนได้รับรู้ปัจจัยสนับสนุน และปัญหาอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของภาคประชาชน

4. ชุมชนที่สนใจสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนในท้องถิ่นของตนได้

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

เครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ หมายถึง โครงการนำร่องวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ที่ก่อตั้งใน เดือนมิถุนายน 2543 เกิดจากการรวมกลุ่มของนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ที่ตระหนักในสิทธิสื่อชุมชน โดยมีการบริหารจัดการร่วมกัน เพื่อผลักดันสนับสนุนให้เกิดวิทยุชุมชน ต่อมา มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กรในปี พ.ศ. 2545 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น เครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่

วิทยุชุมชน หมายถึง วิทยุชุมชนที่เป็นของชุมชน คือ ชุมชนเป็นเจ้าของดำเนินการโดยชุมชน คือ สมาชิกในชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ และเพื่อชุมชน คือ การดำเนินงานวิทยุชุมชนต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน

การเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน หมายถึง การเตรียมความพร้อมให้ประชาชนสามารถที่จะจัดตั้งและดำเนินการวิทยุชุมชน ซึ่งมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเผยแพร่ และรณรงค์ให้ประชาชนรู้สิทธิการสื่อสารของประชาชน 2) การฝึกอบรมวิทยุชุมชนในด้านแนวคิด และทักษะในการบริหารจัดการ และการผลิตรายการวิทยุชุมชน 3) การฝึกปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชนภายใต้คลื่นความถี่ของรัฐ และ 4) การทดลองจัดตั้งและ ดำเนินการวิทยุชุมชนโดยชุมชน

รายการวิทยุชุมชน หมายถึง รายการวิทยุชุมชนที่ดำเนินการโดยสมาชิกของเครือข่ายองค์กรวิทยุชุมชนเชียงใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นช่องทางในการฝึกปฏิบัติจัดรายการวิทยุชุมชน และใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารเรื่องราว ปัญหา และภูมิปัญญาของท้องถิ่น โดยภาครัฐได้จัดสรรเวลาส่วนหนึ่งให้แก่ภาคประชาชน ซึ่งในที่นี้ได้แก่ 1) รายการวิทยุชุมชน “เสียงบ้านล้านนา” ออกอากาศเป็นประจำทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 15.10-16.00 น. ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ เอฟเอ็ม 93.25 เมกกะเฮิรตซ์ เริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2543 2) รายการวิทยุชุมชน “ผญาชุมชน” ออกอากาศเป็นประจำทุกวันเสาร์และอาทิตย์ เวลา 15.00-16.00 น. ทางสถานีวิทยุเสียงสื่อสารมวลชน เอฟเอ็ม 100 เมกกะเฮิรตซ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยเริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2546

จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชน หมายถึง การเตรียมความพร้อมวิทย์ชุมชนของภาคประชาชนในการทดลองจัดตั้ง และบริหารจัดการสถานีวิทย์ชุมชน คลื่นกำลังส่งไม่เกิน 30 วัตต์ (ระบบเอฟเอ็ม) รัศมีการส่งกระจายเสียงไม่เกิน 15 กิโลเมตร ดำเนินการโดยชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน และชุมชนเป็นเจ้าของ

ผู้ก่อตั้ง หมายถึง ผู้ที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2543

ผู้บริหาร หมายถึง ประธาน รองประธาน และคณะกรรมการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมนโยบาย และบริหารจัดการองค์กร

สมาชิก หมายถึง บุคคลหรือองค์กรที่สมัครเป็นสมาชิกของเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ ประจำปี 2545 และปี 2546

คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) หมายถึง คณะทำงานติดตามมาตรา 40 ของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม ที่ก่อตั้งในปี 2540 เกิดจากการรวมตัวของนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาชีพ และประชาชน เพื่อติดตาม ตรวจสอบ และผลักดันการปฏิรูปสื่อ มาตรา 40 ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.)

เครือข่ายสื่อภาคประชาชนภาคเหนือ หมายถึง เครือข่ายที่ประกอบไปด้วยองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือที่ใช้สื่อและผลิตสื่อ เพื่อประโยชน์ของสังคม มุ่งนำเสนอเรื่องราวของคนรากหญ้า คนจน คนด้อยโอกาส เพื่อให้สังคมเกิดความเข้าใจ และช่วยกันแก้ไขปัญหา โดยองค์กรเหล่านี้ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่าย เมื่อปี 2546 ปัจจุบันมีองค์กรสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 13 องค์กร

การสรุปบทเรียนของเครือข่ายองค์กรวิทย์ชุมชนเชียงใหม่ หมายถึง การทบทวนการทำงานของเครือข่ายตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง (ปี 2543) จนถึงปัจจุบัน (ปี 2546) ทั้งในเรื่องการดำเนินงาน ผลจากการดำเนินงาน และปัญหาอุปสรรค เพื่อกำหนดทิศทาง และวางแผนการทำงานของเครือข่ายในอนาคต